

καὶ τὴν ἀποστολὴν τῆς Σχολῆς, τῆς ὁποίας τὴν ἐκπολιτιστικὴν δράσιν συνεχίζει ἤδη ἐναμίλλως ἄλλος ἀντάξιός αὐτοῦ διάδοχος, ὁ κ. Gater, εἰς τοῦ ὁποίου τὰς στιβαρὰς ὅσον καὶ δεξιὰς χεῖρας εἶνε ἐμπειστευμένον τὸ Ῥοδέρτειον.

ΚΩΝ. Φ. ΣΚΟΚΟΣ

Η ΥΠΕΡΚΟΠΩΣΙΣ ΤΩΝ ΜΙΚΡΩΝ ΜΑΣ

Εἶνε ἤδη γνῶριμος εἰς τοὺς ἀναγνώστας τοῦ *Ἡμερολογίου* ὁ ἐν Χαϊδάρ - Πασᾶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως Ἀρχίατρος τῶν Σιδηρο-

δρομῶν τῆς Ἀνατολῆς κ. Θεόδωρος Χ. Φλωρᾶς. Βαθὺς γνώστης καὶ ἐρευνητῆς φιλόπονος τῆς θείας τοῦ Ἀσκληπιοῦ τέχνης, γερμανομαθέστατος ὅσον ὀλίγοι, μὲ σφριγῶσαν ἐγκυκλοπαιδικὴν μόρφωσιν, τύπος ἐναρέτου καὶ κοινωφελοῦς ἀνδρός, ἀποτελεῖ ἐν τῶν ἀληθινῶν σεμνωμάτων, τὰ ὁποῖα ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ ὁ ἀνὰ τὴν Ἀνατολὴν κόσμος τῆς ἐπιστήμης καὶ τῶν γραμμάτων. Ἦδη θὰ λάβουν τὴν εὐχαρίστησιν νὰ τὸν γνωρίσουν καὶ ὡς συγγραφεὴ καὶ συνεργάτην, μολονότι ὀχι ὀλίγα ἄχρι τοῦδε ἔργα ἐμβριθεστάτα, ἱατρικῆς ἰδίως φύσεως, ἐφιλοπόνησε καὶ ἔφερεν εἰς φῶς. Μία τελευταία ἀριστοτεχνικὴ ὄντως μετάφρασίς του, λόγῳ σαφηνείας καὶ κυριολεκτικῆς ἀπλότητος, ἡ δῖτομος *Φυσιολογία τοῦ Ἀνθρώπου* τοῦ διασήμου Blunge δύναται νὰ χρη-

σιμεύσῃ οὐ μόνον ὡς ἀπαραίτητον ἐφόδιον εἰς πάντα ἱατρόν, ἀλλὰ καὶ ὡς μοναδικὸν ἐντρύφημα διὰ πάντα φιλομαθῆ καὶ λόγιον].

Φίλε Κύριε Σκόκε,

ἘΝ ἡμπορῶ ν' ἀποκρούσω τὸ αἰτημά σου, ἀλλὰ καὶ δὲν ἡξεύρω μὲ ποῖον τρόπον πρέπει νὰ τὸ ἐκπληρώσω, ὥστε ἡ συμβολή μου νὰ μὴν ἀποτελέσῃ δυσάρεστον παραφωνίαν εἰς τὴν ἁρμονικὴν συναυλίαν, τὴν ὁποίαν παρέχεις κατ' ἔτος διὰ τοῦ χαριτωμένου *Ἡμερολογίου* σου εἰς τὸ πνεῦμα καὶ τὴν ψυχὴν τοῦ καθ' ἡμᾶς δημοσίου. Ἄλλ' ἡ ἰδιότης μου ὡς πατὴρ καὶ ἱατροῦ ἐλπίζω νὰ με βοηθήσῃ νὰ ὁμιλήσω περὶ θέματος, τὸ ὁποῖον, ὅσοι ἐκ τῶν ἀναγνωστῶν τοῦ *Ἡμερολογίου* ἔτυχε νὰ εἶνε γονεῖς, θὰ ἔλαβον πολλάκις ἀφορμὴν νὰ σκεφθοῦν καὶ τὸ σχολιάσουν ποικιλοτρόπως.

Ἄγνοῶ διὰ ποῖον λόγον ὁ λήξας αἰὼν ἀπεκλήθη «αἰὼν τοῦ παιδίου». Ἀρὰ γε διότι παρατηρήθησαν κρούσματα φρενοδραβείας καὶ

ἐξεδηλώθησαν τάσεις πρὸς αὐτοκτονίαν ἀποδιδόμεναι εἰς τὴν ὑπερκόπῳσιν τοῦ παιδικοῦ ὀργανισμοῦ συνεπεία διανοητικῆς ὑπερφορτώσεως; Δὲν τὸ παραδέχομαι. Εἶνε ἀληθές ὅτι σήμερον μᾶς τρομάζει ἡ ὑπερβολικὴ κόπῳσις τῶν παιδίων ὡς μία τῶν κυριωτέρων αἰτιῶν τῆς νευρασθενείας, τῆς βραδύτερον ἐν προΐουση ἡλικίᾳ ἀναφανισμένης, καὶ τὴν ὑπερκόπῳσιν αὐτὴν θεωροῦμεν ἀλληλἐνδετον μὲ τὴν εἰς τὰ σχολεῖα φοίτησιν τῶν μικρῶν μας. Ἐπικρατεῖ πολλαχοῦ παρὰ πολλοῖς, ἡγουμένων πολλῶν ἱατρῶν μάλιστα, ἡ γνώμη καὶ ἡ τάσις τοῦ νὰ μὴ στέλλουν τὰ παιδία εἰς τὸ σχολεῖον πρὶν συμπληρῶσουν τὸ ἔβδομον ἔτος τῆς ἡλικίας των. Ἄλλοι, ὑπερθεματίζοντες, διατείνονται ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν ὥρων τῆς σχολικῆς διδασκαλίας εἶνε ὑπερβολικὸς καὶ δεόν νὰ ἐλαττωθῇ διὰ τῆς περικοπῆς πολλῶν μαθημάτων. Εἰς ἄλλα μέρη πάλιν θεωροῦνται καὶ αὐταὶ αἱ διακοπαὶ ὡς ὅχι ἐπαρκεῖς καὶ προσπαθοῦν νὰ τὰς παρατείνουν παντοιοτρόπως καὶ ὑπὸ διάφορα προσχήματα. Καὶ ἐκστρατεύουν οἱ πλεῖστοι, κατὰ μίμησιν ἢ ὑποβολήν, κατὰ τῶν σχολείων καὶ συμπαρασύρουν καὶ τοῦ δημοσίου τὴν γνώμην, δσάκις μάλιστα συμβαίνουν παρὰ τῇ παιδικῇ ἡλικίᾳ κρούσματα αὐτοκτονιῶν καταλογιζομένων εἰς βάρος τῆς σχολικῆς ἐκπαιδεύσεως.

Δὲν λαμβάνουν ὁμως, φαίνεται, πάντες ὑπ' ὄψιν ὅτι ὅλα τὰ παιδαγωγικὰ συστήματα ἔχουν τὴν ἱστορικὴν των ἀνέλιξιν, καὶ ὅτι ἀπὸ τοῦ Πλάτωνος εἰπόντος ὅτι «ὁ παῖς πάντων θηρίων ἐστὶ δυσμεταχειριστότατος» μέχρι τῆς σήμερον ἡ πείρα ὠδήγησε τοὺς παιδαγωγοὺς εἰς διαμόρφωσιν τῶν σημερινῶν σχολικῶν συστημάτων, τὰ ὁποῖα δὲν ἀρκεῖ ἡ ἀδασάνιστος γνώμη τῶν ὀλίγων νὰ ἀνατρέψῃ. Ἐπειδὴ καὶ παρ' ἡμῖν ἤρχισε νὰ γενικεύεται ἡ τάσις αὕτη κατὰ τῶν σχολείων, προκειμένου περὶ τοῦ ἂν καὶ πότε πρέπει νὰ φοιτῶσι τὰ παιδία μας εἰς αὐτά, ἃς μοῦ ἐπιτραπῇ νὰ ἐκφέρω καὶ ἐγὼ μίαν γνώμην. Τὰ σχολεῖα, κατ' ἀρχήν, εἶνε προωρισμένα μόνον διὰ τὰ σωματικῶς καὶ πνευματικῶς ὑγιαῖ καὶ κατὰ φύσιν ἔχοντα, ἤτοι διὰ τὰ ἀρτίως ἀνεπτυγμένα. Διὰ τὰ νευροπαθεῖ ἀπαιτεῖται ἡ ἰδρυσις ἰδιαιτέρων διδασκαστηρίων, τῶν ὁποίων ὁμως ἡ ἀνάγκη θὰ ἐλαττωθῇ ἢ καὶ θὰ ἐκλείψῃ ἐντελῶς ἐάν τὴν αἰτίαν τῆς παιδικῆς νευρασθενείας ἀναζητήσωμεν προσεκτικώτερον ὅχι εἰς τὴν σχολικὴν διδασκαλίαν, ἀλλ' εἰς τὴν οἰκιακὴν μᾶλλον ἀνατροφὴν.

Δὲν θὰ τὸ ἐπίστευα ποτέ, ἀλλὰ τὸ εἶδα καὶ τὸ παρατήρησα εἰς τὰ ἰδιά μου σπλάγχνα, προσκαλῶ δὲ ὅλους τοὺς γονεῖς καὶ τοὺς ἱατροὺς, τοὺς οἰκογενειακοὺς ἐννοῶ τοὺς κηδομένους τῆς υἱείας τῶν τέκνων τῆς πελατείας των, νὰ τὸ προσέξουν. Θὰ ἰδοῦν ὅτι ἡ πνευματικὴ ὑπερκόπῳσις ἀρχίζει εὐθὺς ἀπὸ τῶν πρώτων τῆς ἡλικίας ἐτῶν, πρὶν ἀκόμη τὰ μικρὰ εἰσέλθουν εἰς τὰ σχολεῖα. Τὸ παιδίον, μόλις ἀρχίσῃ νὰ ὁμιλῇ, εὐθὺς ἀποτείνει ἐρωτήσεις εἰς τοὺς μεγάλους καὶ ἐρωτᾷ ἀδιακόπως ἐφ' ὅσον μένει πλησίον των. Καθ' ὅλον ἄρα τὸ χρονικόν τοῦτο διάστημα ὁ παιδικὸς ἐγκέφαλος ἐργάζεται. Δὲν ἐσκέφθη ὁμως ποτέ κανεὶς νὰ ὑπολογίσῃ τὰς ὥρας τῆς ἐργασίας αὐτῆς, ὡς ὑπολογίζει τὰς τῶν σχολικῶν μαθημάτων

Ὁ μικρὸς ἐρωτᾷ ἀκαταπαύστως καὶ οἱ μεγάλοι ἀπαντοῦν μὲ προθυμίαν καὶ μὲ ὑπερηφάνειαν μάλιστα διὰ τὴν εὐφυΐαν καὶ φιλομάθειαν τῶν μικρῶν περιέργων! Ἀλλὰ δὲν συλλογίζονται ὅτι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὸ παιδίον δὲν σκέπτεται καὶ δὲν ὁμιλεῖ πλέον σύμφωνα πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἡλικίας, ἀλλ' ὅτι ὑπερπηδᾷ προῶς τὴν περίοδον τῆς παιδικῆς ἀφελείας καὶ ἀθωότητος. Τῆς τοιαύτης ἀστόχου καὶ ἐπιβλαβοῦς ἀγωγῆς αἱ συνέπειαι, ἦτοι αἱ πρῶται ἐκδηλώσεις τῆς νευρασθενείας, δὲν βραδύνουν νὰ ἐκδηλωθοῦν.

Τὸ δραστικώτερον μέσον κατὰ τοῦ κακοῦ τούτου εἶνε ἡ ἐγκαιρὸς φροντίς τοῦ νὰ μὴ μεγαλώνουν τὰ παιδιά μόνον τῶν ἀλλὰ μὲ τὴν συντροφίαν ἄλλων ὁμηλικῶν των, καὶ ὁ περιορισμὸς τῆς συναναστροφῆς καὶ τοῦ συγχρωτισμοῦ των μὲ τοὺς μεγάλους. Εἰς οἰκογενείας, ὅπου ὑπάρχουν πολλὰ καὶ τῆς αὐτῆς σχεδὸν ἡλικίας, τὸ μέτρον εἶνε εὐκολον, ἐφαρμοζόμενον ἀφ' ἑαυτοῦ. Ἀλλ' ὅπου ὑπάρχει δυσανάλογος διαφορὰ μικρῶν καὶ μεγάλων, ἢ ὅπου ὑπάρχει ἓν μόνον παιδίον, ἀπαιτεῖται ἡ ἐπέμβασις τοῦ ἱατροῦ ὅπως συγκεντρωθῇ ἡ προσοχὴ τῶν γονέων καὶ ἐπιδιώκουν οὗτοι τὴν ἀνατροφὴν τοῦ μικροῦ μετ' ἄλλων ὁμηλικῶν, πρὸς ἀποφυγὴν τῆς προῶρου πνευματικῆς ὑπερκοπώσεως. Αἱ πολλαὶ ἐκνευριστικαὶ ἐρωτήσεις τῶν μικρῶν παύουν, εὐθὺς ὡς ἀφεθοῦν μόνον ἀναμεταξύ των. Ἀλλὰ καὶ ἄλλαι θὰ προκύψουν ὠφέλειαι. Τὸ μεμονωμένον παιδίον, ὅσα καὶ ἂν τοῦ δοθοῦν ἀθύρματα, θὰ πλήξη καὶ θὰ αἰσθανθῇ ἀνίαν, ἐπιζητεῖ δὲ ἀλλαγὴν ἐνασχολήσεων. Ἀλλ' ὅταν παίζουν πολλὰ ἀναμεταξύ των, ἐφευρίσκουν μόνον τῶν ποικιλίαν παιγνιδίων, τὰ ὅποια θὰ ἦτο ἀδύνατον νὰ παίζουν ἂν ἔμενον μόνον, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον μᾶς τὸ λέγει καὶ αὐτὸς ὁ Πλάτων εἰς τοὺς *Νόμους* του: «*Παιδιαὶ δ' εἰσὶ τοῖς τηλικούτοις αὐτοφνεῖς τινες, ἃς ἐπειδὰν ξυνέλθωσιν αὐτοὶ σχεδὸν ἀνευρίσκουσι. Συνεῖναι δὲ εἰς τὰ κατὰ κώμας ἱερὰ δεῖ πάντα ἤδη τὰ τηλικαῦτα παιδιά, ἀπὸ τριετοῦς μέχρι τῶν ἑξ ἑτῶν, κοινῇ τὰ τῶν κωμητῶν εἰς ταὐτὸν ἕκαστα*». Ἐπομένως ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀθυρμάτων ἔχει ἀντίστροφον λόγον πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν παιδίων· ὅσον περισσότερα εἶνε τὰ παιδιά εἰς μίαν οἰκογένειαν, τόσον ὀλιγώτερα ἀθύρματα ἀπαιτοῦνται πρὸς διασκέδασίν των.

Ἐκ τῶν κυριωτέρων τῆς ὀρθῆς ἀνατροφῆς κανόνων εἶνε καὶ ἡ παιδαγωγῆσις τῶν μικρῶν εἰς τὸ νὰ κυριεύουν τὴν θέλησίν των. Ὅσα παιδιά μεγαλώνουν μόνον καὶ μακρὰν ἄλλων ὁμηλικῶν, δὲν μετέχουν τοῦ εὐεργετήματος τούτου, τὸ ὁποῖον ἀπολαμβάνουν ἀνεπαισθήτως τὰ συμπαίζοντα ὁμήλικα παιδιά, διότι ἀλλέως θὰ ἦτο ἀδύνατον νὰ λάβῃ χώραν κανὲν παιγνίδιον μὲ τὸν ἑμψυτον εἰς τὸν ἄνθρωπον ἐγωϊσμόν. Ὅσα εἶνε εὐαίσθητα θερμαίνονται ταχέως ὅταν παίζουν, αἱ παρειαὶ των κοκκινίζουν, ἰδρώνουν εἰς τὰς παλάμας καὶ τὸ πρόσωπον. Ἀλλ' ὁ ἐρεθισμὸς αὐτὸς δὲν πρέπει νὰ φοβίζῃ τοὺς γονεῖς, διότι εἶνε ἀβλαβής. Ὁ φόβος εἶνε διὰ τὰ παιδιά, ὅσα συγχρωτίζονται μὲ τοὺς μεγάλους, καὶ εἰς τὴν μορφήν τῶν ὁποίων ἐμφανίζεται συνηθέστατα ἡ ὥχρότης, σύμπτωμα τῆς ὑπερκοπώσεως.

Δὲν μοῦ εἶνε εὐκολον εἰς τὸ σύντομον αὐτὸ ἐδῶ σημεῖωμα ν' ἀπα-

ριθμήσω ὅλα τὰ πλεονεκτήματα τοῦ συναγελασμοῦ τῶν μικρῶν παι-
διῶν, καὶ ἐξ ἄλλου τὰ μειονεκτήματα τῆς συγχρωτίσεως τῶν μικρῶν
μὲ τοὺς μεγάλους. Ὁ σκοπός μου κυρίως εἶνε νὰ τονίσω ὅτι ἡ δια-
νοητικὴ ὑπερκόπσις ἐπέρχεται ἤδη, ἐνεκεν τῆς ἐλαττωματικῆς
ἀνατροφῆς, πρὶν ἢ ἀκόμη τὰ μικρὰ ἀρχίσουν νὰ συχναῖζον εἰς τὰ
σχολεῖα. Πολλοὶ γονεῖς, ἐκ προκαταλήψεως, ἀποφεύγουν νὰ στείλουν
τὰ τέκνα των εἰς τὸ σχολεῖον, προτιμῶντες τὴν κατ' οἶκον διδα-
σκολίαν, ἢ τὰ στέλλουν ἀργότερα. Δὲν λαμβάνουν ὑπ' ὄψιν ὅτι τὸ
ὕγιες καὶ ἄρτιον παιδίον, ὅταν φθάσῃ εἰς ἡλικίαν ἐξ ἐτών, δὲν εἶνε
εὐκόλον νὰ ἀπασχοληθῇ σκοπίμως μίαν δλόκληρον ἡμέραν. Πιθανόν
νὰ ἐπιτυχάνεται τοῦτο κατὰ τὸ θέρος, εἰς τὸ ὑπαιθρον· ἀλλὰ τὸν
χειμῶνα ἐξαντλοῦνται καὶ μαραίνονται ὅλα τὰ θέλγητρα καὶ τοῦ
ὥραιότερου παιδικοῦ θωματίου. Διὰ τὰ ἐξυπνα δὲ καὶ ζωηρά παιδιά
ἡ ἀνία ἀποδαίνει πηγὴ νευροπαθείας χειροτέρας οἰασθήποτε σχολι-
κῆς ἐργασίας.

Ἄλλ' ἡ μεγαλειτέρα ἀποστροφή πρὸς τὸ σχολεῖον παρατηρεῖται
εἰς τὰς οἰκογενεῖας τῶν νευροπαθῶν, ἐνῶ αὐταὶ ἀκριβῶς πρέπει νὰ
προτιμοῦν τὸ σχολεῖον ἀπὸ τὴν κατ' οἶκον διδασκαλίαν τῶν μικρῶν
των. Νομίζουν ὅτι ἡ κατ' ἰδίαν ἐκπαιδεύσις πλεονεκτεῖ κατὰ τοῦτο,
ὅτι ἡμπορεῖ νὰ περιορισθῇ εἰς μίαν μόνον ὥραν. Ἄλλ' ἴσα-ἴσα εἰς
τὴν μίαν αὐτὴν ὥραν τὰ παιδιά ἀναγκάζονται νὰ καταβάλλουν
περισσότεραν προσοχὴν παρὰ εἰς τέσσαρας ὥρας σχολικῶν μαθημά-
των. Ἀλλὰ τὸ μεγαλιέτερον μειονέκτημα τῆς κατ' οἶκον ἐκπαιδεύ-
σεως εἶνε ὅτι τὰ οἰκοδαιτα παιδιά, ὥς καὶ ὅσα δὲν διδάσκονται
καθόλου, ἔχουν πάρα πολὺν καιρὸν διαθέσιμον, κατὰ τὸν ὅποιον εἶνε
ἐκτεθειμένα εἰς ὅσα κακὰ ἀνέφερα ἀνωτέρω, καὶ ἰδίως εἰς τὴν ὀλε-
θρίαν ἐπίδρασιν τοῦ νευρασθενικοῦ περιβάλλοντος, ἐν μέσῳ τοῦ
ὁποίου ζοῦν καὶ κινοῦνται. Ὅταν ὑπάρχουν λόγοι σοβαροὶ ἐπιβάλ-
λοντες τὴν ἀποφυγὴν τῶν κοινῶν ἢ δημοσίων σχολείων, τότε δέον
νὰ λαμβάνεται τοῦλάχιστον πρόνοια ὥστε νὰ διδάσκονται κατ' οἶκον
πολυάριθμα παιδιά διαφόρων οἰκογενειῶν, ἢ δὲ διδασκαλία, μὲ τὰ ἐν
τῇ μεταξὺ διαλείμματα, νὰ παρατείνεται ἐπὶ πολλὰς ὥρας.

Ἐκ πείρας γνωρίζομεν ὅτι ὅσα παιδιά ἐδιδάχθησαν κατ' οἶκον
πολὺ ἐδυσκολεύθησαν ἀργότερον ν' ἀνταποκριθῶν εἰς τὰς ἀπαιτή-
σεις τοῦ σχολείου. Αὐτὴν τὴν γνώμην ἔχουν τοῦλάχιστον οἱ ἐκ τῶν
ιατρῶν εἰδικῶς ἀσχοληθέντες εἰς τὸ ζήτημα. (A. Czerny, Deutsche
Med. Wochenschrift Jahrg. 32. σελ. 636). Διὰ τοῦτο συμβουλεύουν
τοὺς συναδέλφους των νὰ καταπολεμήσουν αὐτὴν τὴν ἀποστροφήν
τῶν καλῶν λεγομένων οἰκογενειῶν πρὸς τὰ σχολεῖα, καὶ μόνον ἐν
περιπτώσει σοβαρῶν σωματικῶν ἐλατωμάτων νὰ παρέχουν τὴν ἐγκρι-
σίν των διὰ τὴν κατ' οἶκον διδασκαλίαν.

Ἐν Χαλκηδόνι

Θ. Χ. ΦΛΩΡΑΣ